

Marcin Kasprzycki<https://orcid.org/0000-0002-0942-9845>

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Krakowie

INSPEKTORAT OCHRONY FUNKCJONARIUSZY WUSW W NOWYM SĄCZU JAKO NARZĘDZIE KONTROLI FUNKCJONARIUSZY I PRACOWNIKÓW CYWILNYCH GARNIZONU NOWOSĄDECKIEGO¹

Artykuł opisuje działalność Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy (IOF) WUSW w Nowym Sączu w całym okresie jego istnienia (styczeń 1985 – marzec 1990 r.) w zakresie zadań kontrolnych wobec funkcjonariuszy (MO, SB, ZOMO) i pracowników cywilnych garnizonu nowosądeckiego². W celu ukazania roli IOF w polityce dyscyplinarnej uwzględniono dokumenty sprawozdawcze Wydziału Kadr oraz Wydziału Polityczno-Wychowawczego WUSW, których uprawnienia również obejmowały tę problematykę.

W aneksie umieszczono fragmenty przepisów regulujących dyscyplinę służbową i odpowiedzialność dyscyplinarną w resorcie spraw wewnętrznych, które ilustrują zmiany w tej materii, jakie zaszły w ciągu dekady.

Odpowiedzialność dyscyplinarna funkcjonariuszy w świetle przepisów obowiązujących do 1984 r.

W okresie między reorganizacją aparatu bezpieczeństwa w grudniu 1956 a grudniem 1984 r., kiedy minister Czesław Kiszcak przeformował pomysł powołania Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy, w MSW wydano kilka zarządzeń, które wprowadzały do użytku służbowego regulaminy dyscyplinarne obowiązujące funkcjonariuszy resortu. Były to następujące akty: zarządzenie nr 0149/59 ministra spraw wewnętrznych z 15 lipca 1959 r.³, zarządzenie nr 01/63 dyrektora Gabinetu Ministra z 20 kwietnia

¹ Chodzi o funkcjonariuszy MO i SB, a także pracowników cywilnych zatrudnionych w WUSW i jednostkach podległych – RUSW, komisariatach i posterunkach – oraz funkcjonariuszy ZOMO (zawodowych i z poboru, odbywających w tej formacji służbę zastępczą).

² Podstawą artykułu jest referat „Inspektorat Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu 1985–1990” wygłoszony na konferencji naukowej „Za kulisami bezpieczeństwa. Jednostki pomocnicze UB-SB na tle codziennego funkcjonowania aparatu represji PRL (1944–1990)”, Kraków, 18–19 V 2023 r.

³ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, 0046/313, Przepisy MSW 1959–1975, Zarządzenie nr 0149/59 ministra spraw wewnętrznych, wprowadzające „Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszów Milicji Obywatelskiej”, 15 VII 1959 r., k. 5–30 (PDF).

1963 r.⁴, zarządzenie nr 56/70 ministra spraw wewnętrznych z 23 czerwca 1970 r.⁵ oraz zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych z 12 stycznia 1976 r.⁶ Każdy regulamin – mimo różnic w detalach – określał władzę dyscyplinarną, zasady karania dyscyplinarnego bądź odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy, tryb postępowania dyscyplinarnego oraz ewidencjonowania kar i związanej z tym sprawozdawczości⁷.

Władza dyscyplinarna miała charakter hierarchiczny. W pełnym zakresie dysponował nią minister, w ograniczonym zaś m.in. komendant główny MO, komendanci wojewódzcy i ich zastępcy ds. bezpieczeństwa, komendanci miast i powiatów oraz ich zastępcy ds. bezpieczeństwa – do 1975 r.⁸ W regulaminie dyscyplinarnym, który obowiązywał w chwili powołania Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy, zapisano, że w stosunku do wszystkich funkcjonariuszy pełną władzę dyscyplinarną sprawuje minister spraw wewnętrznych, ograniczoną zaś – w zakresie określonym przepisami tego regulaminu – dyrektor Departamentu Kadr, a m.in. komendanci wojewódzcy i równorzędni, naczelnicy wydziałów i równorzędni w MSW, KG MO i KW MO mają władzę dyscyplinarną w stosunku do swoich podwładnych⁹.

Co istotne, dopiero w regulaminie wprowadzonym na mocy zarządzenia nr 4/76 w rozdziale IV „Zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej” wymieniono przewinienia służbowe, za których popełnienie funkcjonariusze ponosili odpowiedzialność dyscyplinarną (zob. pkt 1 aneksu)¹⁰. Regulamin wskazywał, że „funkcjonariusze ponoszą również odpowiedzialność dyscyplinarną za inne czyny przewidziane w ustawie – zwane dalej przewinieniami służbowymi”, w tym za czyny zabronione przez prawo karne oraz za wykroczenia, podlegające rozpoznaniu na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹¹.

W części dotyczącej ewidencji i sprawozdawczości (par. 50) regulamin zobowiązywał do przesyłania do Departamentu Kadr MSW meldunków o wszystkich

⁴ *Ibidem*, Zarządzenie nr 01/63 dyrektora Gabinetu Ministra w sprawie wydania jednolitego tekstu regulaminu dyscyplinarnego funkcjonariuszów MO z 15 VII 1959 r., 20 IV 1963 r., k. 42–62 (PDF).

⁵ *Ibidem*, Zarządzenie nr 56/70 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych, 23 VI 1970 r., k. 212; *ibidem*, Załącznik „Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszów Milicji Obywatelskiej”, k. 213–239 (PDF).

⁶ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN), 01782/1, Zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych. Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, 12 I 1976 r., k. 1–60 (PDF).

⁷ Trudno więc zgodzić się z opinią Izabeli Kuny, że wraz z likwidacją w 1955 r. Biura ds. Funkcjonariuszy MBP w resorcie zrezygnowano w praktyce z „jakiegokolwiek kontroli” funkcjonariuszy (I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych północno-wschodniej Polski (1984–1990). Struktury, kadry, działalność*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2019, nr 17, s. 65).

⁸ AIPN, 01782/1, Zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych. Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, 12 I 1976 r., k. 18–19 (PDF).

⁹ *Ibidem*, k. 18 (PDF).

¹⁰ *Ibidem*, k. 21 (PDF).

¹¹ *Ibidem*, k. 21–22 (PDF).

przewinieniach służbowych¹², wraz z informacjami o tym, czy prowadzone są postępowania karne, kto je prowadzi, czy zaszły przypadki odmowy wszczęcia postępowań karnych przez prokuraturę oraz kto realizował postępowanie dyscyplinarne¹³. W meldunkach okresowych wysyłanych do Departamentu Kadr należało również informować o zdarzeniach, które od wielu lat określano w resorcie jako tzw. wydarzenia nadzwyczajne¹⁴. Regulamin zaliczał do nich: samobójstwa funkcjonariuszy dokonane lub usiłowane, użycie lub utratę broni służbowej, utratę lub zagubienie dokumentów tajnych, nieszczęśliwe wydarzenia, w wyniku których funkcjonariusz poniósł śmierć, doznał ciężkiego uszkodzenia ciała lub straty majątku MSW przekroczyły 50 tys. zł, inne wydarzenia z udziałem funkcjonariusza lub dotyczące jednostki organizacyjnej MSW, w przypadku gdy wszczęto postępowanie karne¹⁵.

Obowiązujące w resorcie procedury polityki dyscyplinarnej bywały krytykowane. We wrześniu 1983 r. szef Służby Polityczno-Wychowawczej MSW i zarazem dyrektor generalny MSW gen. Edward Tarała przy okazji realizacji zadań powołanego w listopadzie 1981 r.¹⁶ Zarządu Polityczno-Wychowawczego (ZPW) zasygnalizował ministrowi spraw wewnętrznych gen. Czesławowi Kiszczałowi istotne problemy. Po pierwsze, zwrócił uwagę, że obowiązujące przepisy wewnątrzresortowe określające wydarzenia nadzwyczajne i przewinienia służbowe oraz obieg informacji o nich negatywnie wpływają na proces sprawnego pozyskiwania tych informacji przez pion polityczno-wychowawczy. Po drugie, wyraził opinię, że w centrali MSW „sprawami szeroko rozumianej dyscypliny służbowej, wykroczeń dyscyplinarnych i przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy oraz skargami i zażaleniami” zajmuje się kilka jednostek, „których współdziałanie nie ma skoordynowanego charakteru i powoduje sporo nieporozumień, głównie na tle oceny pewnych zjawisk i potrzeby podejmowania niezbędnych przedsięwzięć profilaktycznych”¹⁷. Można się zastanawiać,

¹² Wówczas – w przeciwieństwie do rozwiązań przyjętych w latach osiemdziesiątych – nie wprowadzono obowiązku informowania o ważniejszych przewinieniach dyscyplinarnych.

¹³ AIPN, 01782/1, Zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych. Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, 12 I 1976 r., k. 41 (PDF).

¹⁴ Zob. m.in. AIPN, 1583/9284, Sprawozdania Departamentu Kadr MSW o stanie dyscypliny 1966–1975, Sprawozdanie Departamentu Kadr o stanie dyscypliny w 1966 r., Warszawa, 13 III 1967 r., k. 5–7 (PDF); *ibidem*, Dane statystyczne wydarzeń nadzwyczajnych za okres I I – 31 XII 1966 r. (załącznik nr 2 do sprawozdania Departamentu Kadr o stanie dyscypliny w 1966 r.), k. 19 (PDF); *ibidem*, Zestawienie wydarzeń nadzwyczajnych (załącznik nr 5 do sprawozdania Departamentu Kadr o stanie dyscypliny funkcjonariuszy MO w 1971 r.), Warszawa, 10 III 1972 r., k. 107 (PDF); AIPN, 1585/9265, Stan dyscypliny funkcjonariuszy resortu w 1977 r., Informacja Departamentu Kadr o dyscyplinie funkcjonariuszy MO w 1977 r., Warszawa, 2 III 1978 r., k. 3 (PDF).

¹⁵ AIPN, 01782/1, Zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych. Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, 12 I 1976 r., k. 42 (PDF).

¹⁶ Zob. D. Wicenty, *Zgniłe jabłko, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 272–276.

¹⁷ AIPN, 1585/14346, Informacje w resorcie o wydarzeniach wpływających na stan moralno-polityczny i dyscyplinę funkcjonariuszy, Pismo gen. Tarały do ministra spraw wewnętrznych gen. Kiszczała, Warszawa, 10 IX 1983 r., k. 2–3 (PDF).

czy była to obiektywna ocena polityki dyscyplinarnej i systemu obiegu informacji o przewinieniach służbowych i przestępstwach popełnianych przez funkcjonariuszy i pracowników resortu, czy też próba uzyskania dominującego wpływu na politykę dyscyplinarną przez ZPW.

Jednostkami i komórkami organizacyjnymi uczestniczącymi w kształtowaniu polityki dyscyplinarnej, o których wspomniał Tarała, były Departament Kadr, Główny Inspektorat Ministra Spraw Wewnętrznych, Zarząd Polityczno-Wychowawczy, a także w pewnym zakresie komórki partyjne (komitety zakładowe PZPR, POP, komisje kontroli partyjnej) i sądy honorowe¹⁸.

W nawiązaniu do wypowiedzi gen. Tarały należy zauważyć, że obok regulaminu dyscyplinarnego z 1976 r., który m.in. określał zasady gromadzenia informacji o stanie dyscypliny i ich obiegu, w MSW obowiązywały też inne przepisy. Na przykład 7 maja 1982 r. wprowadzono „wytyczne w sprawie poznawania, analizowania stanu moralno-politycznego i nastrojów oraz informowania o nich w jednostkach MO i SB”, które miały na celu m.in. „wczesne wykrywanie negatywnych nastrojów, faktów i zjawisk wśród funkcjonariuszy i pracowników oraz towarzyszących im okoliczności dotyczących w szczególności warunków służby, dyscypliny, spraw socjalno-bytowych, stosunków między przełożonymi i podwładnymi, szkodliwych z punktu widzenia politycznego oddziaływań zewnętrznych na funkcjonariuszy, pracowników i ich rodziny”¹⁹. Za realizację tych przepisów odpowiadali wszyscy przełożeni służbowi oraz Zarząd Polityczno-Wychowawczy MSW²⁰. W części dotyczącej sprawozdawczości na temat stanu moralno-politycznego, nastrojów funkcjonariuszy i obiegu informacji wewnątrz resortu wytyczne regulowały m.in. sposób sporządzania informacji uwzględniających ważniejsze wydarzenia nadzwyczajne, których jednak nie zdefiniowano. Zaliczono do nich – nieco inaczej niż w regulaminie służbowym z 1976 r. – przestępstwa popełnione przez funkcjonariuszy, samobójstwa, utratę broni i inne poważne wypadki podczas służby²¹.

Wskutek wystąpienia szefa Służby Polityczno-Wychowawczej powołano komisję złożoną z przedstawicieli ZPW, Gabinetu Ministra, Departamentu Kadr oraz Biura Dochodzeniowo-Śledczego i Biura Operacyjnego Komendy Głównej MO, która miała opracować katalog wydarzeń nadzwyczajnych i przewinień funkcjonariuszy, a także przepisy regulujące obieg i wykorzystanie informacji na ten temat²². Komisja przygotowała projekt zarządzenia, jednak najprawdopodobniej nie został on zatwier-

¹⁸ Zob. D. Wicenty, *Zgnile jabłka...*, s. 258–282.

¹⁹ AIPN, 01225/719, Przepisy MSW z 1982 r., Zarządzenie ministra spraw wewnętrznych nr 39/82 w sprawie badania stanu moralno-politycznego i nastrojów w jednostkach MO i SB, 7 V 1982 r., k. 382–393 (PDF).

²⁰ AIPN, 1585/14346, Pismo dyrektora ZPW do wiceministra spraw wewnętrznych gen. Straszewskiego, Warszawa, 2 XII 1983 r., k. 7 (PDF).

²¹ AIPN, 01225/719, Wytyczne w sprawie poznawania, analizowania stanu moralno-politycznego i nastrojów oraz informowania o nich w jednostkach MO i SB (załącznik do zarządzenia nr 39/82 ministra spraw wewnętrznych z 7 V 1982 r.), k. 389 (PDF).

²² *Ibidem*, k. 3–4 (PDF).

dzony i jego przepisy nie weszły w życie. W projekcie normatywu nie zdefiniowano wydarzenia nadzwyczajnego, tylko w załączniku zamieszczono ich rejestr. Liczył on 23 pozycje i wydawał się zamknięty. Znalazły się w nim m.in. dwa typy zachowań, które należały do sfery zainteresowań ZPW: pkt 1 – „godzenie w zwartość moralno-polityczną jednostki organizacyjnej resortu spraw wewnętrznych (Iżenie narodu polskiego, PRL, jej ustroju lub naczelnych organów, bezczeszczenie symboli narodowych, uprawianie wrogiej propagandy itp.) przez funkcjonariusza lub pracownika cywilnego resortu spraw wewnętrznych”; pkt 20 – „demonstracyjne uprawianie praktyk religijnych lub zdanie legitymacji partyjnej przez funkcjonariusza”²³. Podobnie postąpiono z przewinieniami służbowymi, których osiemnastopunktową listę opublikowano w załączniku, choć też w pkt 19 zastrzeżono, że do przewinień służbowych zalicza się również inne czyny negatywnie wpływające na dyscyplinę²⁴.

W projekcie określono procedury przesyłania meldunków o wydarzeniach nadzwyczajnych oraz sporządzania okresowej sprawozdawczości, zawierającej informacje o wydarzeniach nadzwyczajnych i przewinieniach służbowych²⁵. Ponadto ZPW i Departament Kadr zobowiązano do prowadzenia zbiorczej ewidencji wydarzeń nadzwyczajnych. Choć normatyw dotyczył głównie obiegu informacji, znalazły się w nim również odniesienia do polityki dyscyplinarnej, jak się wydaje istotne w kontekście późniejszego powołania Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy. Otóż w jednym z punktów projektu zapisano, że dyrektor Departamentu Kadr raz na kwartał powinien przysyłać do Zarządu Polityczno-Wychowawczego informacje o „skuteczności stosowanej praktyki dyscyplinarnej i jej wpływu na stan dyscypliny”²⁶, kierowników jednostek organizacyjnych natomiast obarczono obowiązkiem analizy i oceny „ujawnionych wydarzeń nadzwyczajnych, przewinień służbowych, prawidłowości wymierzonych kar i skuteczności ich stosowania”²⁷.

W przeciwieństwie do przedstawicieli pionu polityczno-wychowawczego kierownictwo Departamentu Kadr uważało, że system obiegu informacji, dotyczący m.in. kwestii dyscyplinarnych, spełnia swoją funkcję²⁸. Gdy ostatecznie projekt zarządzenia nie stał się prawem obowiązującym w resorcie, Departament Kadr rozesłał do kierowników jednostek organizacyjnych pismo, w którym poinformował o wprowadzeniu 1 stycznia 1984 r. zmian w par. 50 regulaminu dyscyplinarnego z 1976 r.²⁹

²³ AIPN, 1585/1508, Nadzwyczajne wydarzenia i przewinienia służbowe w resorcie spraw wewnętrznych – wykorzystywanie informacji 1983–1984, Projekt zarządzenia ministra spraw wewnętrznych w sprawie obiegu i wykorzystania informacji o wydarzeniach nadzwyczajnych i przewinieniach służbowych w resorcie spraw wewnętrznych, 1983 r., Załącznik nr 1: Wykaz wydarzeń nadzwyczajnych, k. 295–297.

²⁴ *Ibidem*, Załącznik nr 2: Wykaz przewinień służbowych, k. 291–230.

²⁵ *Ibidem*, k. 291–293.

²⁶ *Ibidem*, k. 293.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ AIPN, 1585/14346, Pismo dyrektora Departamentu Kadr do podsekretarza stanu w MSW, Warszawa, 30 XI 1983 r., k. 10 (PDF).

²⁹ AIPN, 1585/14346, Notatka służbowa dyrektora Departamentu Kadr dla dyrektora zespołu w MSW płk. Karola Sławika, Warszawa, 13 I 1984 r., k. 18 (PDF).

Chodziło o zaktualizowanie przepisów w kwestii obiegu i wykorzystania informacji o mających miejsce w resorcie wydarzeniach nadzwyczajnych i ważniejszych przewinieniach dyscyplinarnych funkcjonariuszy MO i SB (które w przepisach z 1976 r. nie były wyszczególnione)³⁰. Przy tej okazji dyrektor departamentu płk Lechosław Stemplewski wyjaśnił, czym jest wydarzenie nadzwyczajne: to „każde zdarzenie dotyczące funkcjonariusza lub jednostki MO zawierające cechy przestępstwa, niezależnie [od tego,] czy zostało wszczęte postępowanie karne”³¹. Wskazywał sześć typów zdarzeń, które mieściły się w tej definicji. Oprócz wymienionych w regulaminie dyscyplinarnym z 1976 r. były to „ucieczka funkcjonariusza za granicę bądź odmowa powrotu z zagranicy” oraz „zamach na obiekt resortu spraw wewnętrznych w postaci podpalenia, spowodowania eksplozji materiałów wybuchowych lub zniszczenia w inny sposób”³². Dyrektor przedstawił również aktualny wykaz ważniejszych przewinień dyscyplinarnych, do których zaliczył siedem typów zachowań nagannych: „czyny, za które funkcjonariusz odpowiadałby przed kolegium ds. wykroczeń”, „zatajenie kontaktów własnych lub członków rodziny z osobami przebywającymi na stałe w krajach kapitalistycznych lub z organizacjami i instytucjami tych krajów”, „spożywanie napojów alkoholowych w służbie lub w pomieszczeniach służbowych”, spowodowanie wypadków drogowych (przy użyciu samochodu służbowego bądź prywatnego) przez funkcjonariuszy będących pod wpływem alkoholu, „odmowa wykonania polecenia służbowego”, „znieważenie przełożonego” oraz „symulacja choroby w celu uchylania się od służby”³³.

Dla porządku trzeba wspomnieć, że jesienią 1987 r. ukazało się kolejne zarządzenie ministra spraw wewnętrznych regulujące tę problematykę³⁴. W par. 16 rozdziału trzeciego (odpowiedzialność dyscyplinarna) potwierdzono wcześniej obowiązujące przepisy stanowiące, że funkcjonariusze podlegają „odpowiedzialności dyscyplinarnej za przewinienia”, a więc za popełnienie przestępstw, wykroczeń oraz naruszenie przepisów, „za które grozi kara porządkowa lub kara grzywny w celu przymuszenia”. Paragraf zawierał aktualną, czternastopunktową listę naruszeń dyscypliny służbowej (zob. pkt 2 aneksu), a także – na koniec – uwagę, że „naruszeniem dyscypli-

³⁰ AIPN, 1585/6133, Dyscyplina służbowa w resorcie 1984 r., Pismo dyrektora Departamentu Kadr do dyrektorów departamentów i biur MSW i KG MO, szefów WUSW, komendantów szkół i ośrodków szkolenia MSW, Warszawa, 15 II 1984 r., b.p.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*. Oba dodane wydarzenia nadzwyczajne zostały uwzględnione w projekcie wspomnianego zarządzenia.

³³ *Ibidem*. Nieco inaczej wykaz wydarzeń nadzwyczajnych i poważniejszych naruszeń dyscypliny służbowej wyglądał w piśmie zastępcy dyrektora Departamentu Kadr MSW przesłanym do dyrektora ZOF w maju 1985 r. Zob. D. Wicenty, *Kiszczakowska „policja w policji”. O Zarządzie Ochrony Funkcjonariuszy (1985–1989)*, „Dzieje Najnowsze” 2016, R. 48, nr 1, s. 149–150. Por. AIPN, 0859/735, cz. 1, Skarga do ministra spraw wewnętrznych dotycząca szefów SB w Grodzisku Mazowieckim, Pismo zastępcy dyrektora Departamentu Kadr MSW do dyrektora ZOF, Warszawa, 23 V 1985 r., k. 84 (PDF).

³⁴ AIPN, 01225/735, Akty prawne MSW 1987–1988, Zarządzenie nr 61/87 ministra spraw wewnętrznych w sprawie udzielania wyróżnień oraz postępowania dyscyplinarnego, 31 X 1987 r., k. 146–231 (PDF).

ny służbowej przez przełożonego jest również zachowanie przyczyniające się do rozluźnienia dyscypliny w podległej jednostce”³⁵. Na potrzeby sprawozdawczości i ewidencji zarządzenie aktualizowało również wykaz wydarzeń nadzwyczajnych i poważniejszych zdarzeń³⁶ (zob. pkt 3 i 4 aneksu).

Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy

W tak funkcjonującym systemie polityki dyscyplinarnej minister Kiszcza postawił dokonać poważnych zmian, których wynikiem było powołanie Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW³⁷.

Gdy w grudniu 1984 r. w kierownictwie resortu spraw wewnętrznych dyskutowano o powołaniu w jego strukturze odrębnego pionu o charakterze „dyscyplinarno-kontrwywiadowczym”, za koncepcją tą, przedstawioną i forsowaną przez ministra Kiszcza, opowiedzieli się funkcjonariusze kojarzeni jako jego ludzie, sprowadzeni do resortu z Ministerstwa Obrony Narodowej lub Wojskowej Służby Wewnętrznej: generałowie Lucjan Czubiński, Władysław Jura i Edward Tarała³⁸. Jak już wspomniano, ostatni z wymienionych był zdecydowanym krytykiem istniejącego obiegu informacji o wykroczeniach i przestępstwach popełnianych przez funkcjonariuszy.

Nasuwa się oczywiście pytanie, z czego wynikała determinacja Kiszcza w dążeniu do powołania samodzielnego pionu „ochrony funkcjonariuszy”. Gdyby stało za tym przekonanie, że stan dyscypliny, nadzór nad funkcjonariuszami i polityka dyscyplinarna w resorcie są niezadowolające, to – jak zauważył Daniel Wicenty po zbadaniu statystyk przewinień popełnianych w resorcie – pion ten powinien zostać zorganizowany w 1983 r.³⁹, jeśli nie zaraz po wprowadzeniu stanu wojennego. Bo to właśnie w 1982 r. odnotowano wyraźny wzrost przewinień funkcjonariuszy i pracowników cywilnych oraz ich wydaleń z resortu. Statystyki dowodzą, że mimo sukcesywnie rosnącego w latach 1981–1985 zatrudnienia w resorcie w 1984 r. (a właśnie pod koniec tego roku zapadła decyzja o powołaniu ZOF) zanotowano spadek liczby przewinień służbowych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych. Choć jednocześnie trzeba przyznać, że na wysokim poziomie utrzymywał się odsetek wydaleń ze służby w stosunku do ujawnionych przewinień (tabela 1).

Innym powodem powołania ZOF wskazywanym przez ministra Kiszcza były czynniki polityczne, a więc morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki oraz przypad-

³⁵ *Ibidem*, k. 154–155 (PDF); D. Wicenty, *Kiszczaowska „policja w policji”*..., s. 150.

³⁶ AIPN, 01225/735, Zarządzenie nr 61/87 ministra spraw wewnętrznych w sprawie udzielania wyróżnień oraz postępowania dyscyplinarnego, 31 X 1987 r., k. 194–195 (PDF).

³⁷ Szerzej zob. I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy*..., s. 61–66; D. Wicenty, *Kiszczaowska „policja w policji”*..., s. 137–141.

³⁸ I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy*..., s. 66; D. Wicenty, *Kiszczaowska „policja w policji”*..., s. 141.

³⁹ D. Wicenty, *Kiszczaowska „policja w policji”*..., s. 137.

ki współpracy funkcjonariuszy SB z opozycją antykomunistyczną, odnotowane w Gdańsku i Wrocławiu⁴⁰.

Tabela 1. Stan zatrudnienia, liczba przewinień służbowych i wydaleń z MSW (1981–1985)

Rok	Stan zatrudnienia	Liczba przewinień	Odsetek przewinień w stosunku do stanu zatrudnienia (w proc.)	Liczba wydaleń	Odsetek wydaleń w stosunku do przewinień (w proc.)
1981	105 896	4892	4,60	377	7,70
1982	113 601	7466	6,50	642	8,59
1983	118 853	7982	6,70	799	10,00
1984	123 771	7217	5,83	691	9,50
1985	127 312	7152	5,61	726	10,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AIPN, 1585/9066; AIPN, 1091/233, Sprawozdania okresowe dotyczące stanu dyscypliny i przewinień służbowych popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB za lata 1981–1989.

Procedury ZOF

Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy powołano na mocy zarządzenia nr 0072/84 ministra spraw wewnętrznych z 27 grudnia 1984 r. Regulowało ono strukturę, podporządkowanie organizacyjne, definiowało zadania tego pionu oraz określało formy postępowania wobec funkcjonariuszy i pracowników cywilnych resortu, którzy dopuścili się „najpoważniejszych naruszeń prawa” lub prezentowali postawy i zachowania mogące „wyrządzić poważne szkody interesom resortu spraw wewnętrznych oraz politycznym, społecznym i gospodarczym interesom państwa”⁴¹. Do zadań ZOF zaliczono analizowanie informacji o przypadkach naruszania prawa przez funkcjonariuszy i pracowników cywilnych MSW oraz podejmowanie decyzji o kierunkach dalszego postępowania w tych sprawach, bezpośrednie wyjaśnianie informacji i sygnałów, a także prowadzenie spraw operacyjnych w przypadkach „szczególnych naruszeń prawa” bądź wspomnianych niewłaściwych postaw i zachowań⁴². Dopuszczono również możliwość współuczestniczenia funkcjonariuszy tego pionu w podejmowanych przez właściwe merytorycznie jednostki MSW przedsięwzięciach związanych z przypadkami naruszenia dyscypliny pracy⁴³. Co istotne, funkcjonariusze

⁴⁰ P. Piotrowski, *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1 (3), s. 93–95; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. *idem*, Warszawa 2008, s. 31; D. Wicenty, Kiszczakowska „policja w policji”..., s. 136.

⁴¹ AIPN, 0789/1, t. 1, Materiały dotyczące powołania, działalności i rozwiązania ZOF MSW za lata 1984–1990, Zarządzenie nr 0072/84 ministra spraw wewnętrznych, 27 XII 1984 r., k. 21 (PDF).

⁴² Na temat szczegółowych procedur stosowanych przez ZOF i jednostki wojewódzkie zob. I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy*..., s. 72–76; D. Wicenty, Kiszczakowska „policja w policji”..., s. 148.

⁴³ AIPN, 0789/1, t. 1, Zarządzenie nr 0072/84 ministra spraw wewnętrznych, 27 XII 1984 r., k. 21–22 (PDF).

ZOF i jednostek terenowych nie zostali wyposażeni w uprawnienia dyscyplinarne, inspekcyjne czy śledcze, a wyniki postępowań wyjaśniających w zależności od ich rezultatów przekazywali bezpośrednim przełożonym funkcjonariuszy objętych postępowaniem, wydziałom kadr i ewentualnie pionowi śledczemu SB⁴⁴.

Zanim powstał ZOF, władza dyscyplinarna rozproszona na wielu szczeblach organizacyjnych miała wyjaśniać sytuacje, w których funkcjonariusze dopuścili się naruszenia dyscypliny służbowej bądź byli o to podejrzewani. Pojawienie się tego pionu na poziomie przepisów zapowiadało koncentrację systemu kontrolnego. To ZOF i jego komórki terenowe dysponowały narzędziami na wypadek naruszeń prawa oraz „szkodliwych” postaw i zachowań funkcjonariuszy. Czy odsunięcie bezpośrednich przełożonych dyscyplinarnych od etapu sprawdzania i wyjaśniania tych wszystkich przypadków było wyrazem nieufności do nich ze strony Kiszczaka?

Do „szczególnych naruszeń prawa” w 1984 r. zaliczono następujące działania:

- „podejmowanie działalności przeciwko interesom politycznym PRL”,
- „infiltracja resortu przez przeciwnika politycznego lub element przestępczy”,
- „popęśnienie przestępstw kryminalnych i gospodarczych o znacznym stopniu społecznego niebezpieczeństwa czynu”,
- „naruszenie tajemnicy państwowej i służbowej”,
- „nadmierne i nieuzasadnione bogacenie się”⁴⁵.

W styczniu 1987 r. dyrektor ZOF wydał instrukcję w sprawie kart rejestracyjnych, które miały być stosowane przez pion ochrony funkcjonariuszy w związku z prowadzonymi wyjaśnieniami i sprawami. Załącznikiem do tej instrukcji był wykaz „najpoważniejszych naruszeń prawa i zdarzeń”, o których kierownicy wojewódzkich inspektoratów ochrony funkcjonariuszy mieli obowiązek informować ZOF, wówczas gdy rozpoczynano postępowanie wyjaśniające bądź sprawę operacyjną⁴⁶. Ten indeks powtarzał w zasadzie kategorie przewinień, które wskazano już w 1984 r.; jedynie je uszczegółowił, tworząc podkategorie, i uzupełnił o kategorię „inne”, do której zaliczono utratę broni służbowej, zbiorowe odmówienie wykonywania rozkazów i poleceń służbowych, dezercję oraz samobójstwo⁴⁷.

Inspektorat Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu

Przechodząc do analizy statystyczno-opisowej działań IOF WUSW w Nowym Sączu, warto poprzedzić je informacją, jak w okresie istnienia tej komórki kształtował się

⁴⁴ D. Wicenty, *Kiszczakowska „policja w policji”*..., s. 148.

⁴⁵ I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy*..., s. 76.

⁴⁶ *Ibidem*; D. Wicenty, *Kiszczakowska „policja w policji”*..., s. 149.

⁴⁷ AIPN, 0789/1, t. 1, Wykaz najpoważniejszych naruszeń prawa i zdarzeń, o których należy informować ZOF MSW w przypadku wszczęcia sprawy operacyjnej lub postępowania wyjaśniającego (załącznik do instrukcji dyrektora ZOF MSW z 13 I 1998 r. w sprawie kart ewidencyjnych), k. 44–48 (PDF).

stan zatrudnienia w nowosądeckim WUSW i podporządkowanych mu jednostkach organizacyjnych. Dane statystyczne pokazuje tabela 2.

Tabela 2. Zatrudnienie w garnizonie nowosądeckim w latach 1985–1989 (stan faktyczny)

Piony	Grudzień 1985	Grudzień 1986	Grudzień 1987	Grudzień 1988	Luty 1989
SB (w tym funkcjonariusze SB w RUSW)	304 (84)	340 (94)	324 (88)	322 (87)	324 (87)
MO	1140	1145	1181	1162	1159
ZOMO, w tym:	167	187	167	147	144
kompania taktyczna ⁴⁸	71	86	83	75	74
kompania operacyjna ⁴⁹ (w tym kadra dowódcza)	96 (7)	101 (7)	90 (8)	72 (6)	70 (6)
Suma	1611	1672	1672	1631	1627

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 299/140, Zestawienia dotyczące obsady kadrowej KW MO / WUSW w Nowym Sączu w latach 1975–1990.

Formalnie nowosądecki IOF został utworzony na mocy rozkazu organizacyjnego szefa WUSW z 7 stycznia 1985 r. z datą wsteczną od 15 grudnia 1984 r. Otrzymał trzy etaty: kierownika oraz dwóch starszych inspektorów⁵⁰. 1 stycznia 1985 r. kierownikiem inspektoratu został mianowany ppłk Włodzimierz Waksmundzki, doświadczony funkcjonariusz, w resorcie od 1956 r. Do 31 października 1977 r. pracował w woj. katowickim – m.in. w pionie do walki z przestępstwami gospodarczymi (od 1961 r. na stanowisku kierowniczym), Wydziale Kadr, Wydziale Służby Zewnętrznej (Prewencji). Jesienią 1977 r., gdy na własną prośbę przeniósł się do Nowego Sącza, został zatrudniony w Wydziale Inspekcji KW MO, w zespole ds. MO, później czasowo pełnił obowiązki komendanta miejskiego MO w Nowym Targu i naczelnika Wydziału Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania. Do IOF przeszedł z Wydziału Inspekcji ds. MO⁵¹. W opinii służbowej zwrócono uwagę, że jego doświadczenie zawodowe cechuje „znajomość i egzekwowanie w procesie kontroli – systemów rozliczeń i ogniów służbowych i indywidualnych funkcjonariuszy, zwłaszcza w przedmiocie zgodności działań z przepisami prawa i resortu, efektywnego wykorzysta-

⁴⁸ Składała się z zawodowych funkcjonariuszy MO.

⁴⁹ Składała się z poborowych odbywających zastępczą służbę wojskową. Jedynie dowództwo rekrutowało się z zawodowych funkcjonariuszy MO.

⁵⁰ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (dalej: AIPN Kr), 652/45, Rozkazy organizacyjne szefa WUSW w Nowym Sączu za 1985 r., Rozkaz organizacyjny nr 01/NS/85, 7 I 1985 r., k. 2. Dla porządku należy dodać, że zgodnie z decyzją ministra Kiszcza z 6 XII 1985 r. ZOF i jednostki wojewódzkie zostały zaliczone do SB (AIPN Kr, 061/410, Korespondencja IOF WUSW w Nowym Sączu z 1986 r., Pismo Zespołu Organizacyjno-Prawnego WUSW w Nowym Sączu do kierownika IOF tamże, Nowy Sącz, 3 I 1986 r., b.p.).

⁵¹ AIPN Kr, 0159/2873, Akta osobowe Włodzimierza Waksmundzkiego, Karta przebiegu służby, s. 132–135.

nia czasu pracy i służby, skutecznej pracy operacyjnej, prowadzenie prawidłowej dokumentacji”⁵².

Mimo że IOF dysponował dwoma etatami starszych inspektorów, znalezienie kandydatów, którzy sprostałyby rygorystycznym kryteriom, przysparzało trudności, tak że niemal przez cały rok 1985 realizacja zadań spoczywała na Waksmundzkim. Dopiero 1 grudnia 1985 r. zatrudniono kpt. Teodora Mertę, który przeszedł z Wydziału do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi WUSW⁵³, a 1 kwietnia 1986 r. kpt. Jana Chalcarza z Wydziału II SB⁵⁴. Jak wynika z akt Chalcarza, Waksmundzki był bezpośrednio zaangażowany w poszukiwanie kandydatów do pracy w IOF. O typowanym Chalcarzu napisał: „W stosunku do negatywnych zjawisk i niewłaściwych postaw niektórych funkcjonariuszy naszego aparatu zajmuje stanowisko bezkompromisowe”⁵⁵.

* * *

W okresie swojej działalności nowosądecki IOF przeprowadził 63 postępowania wyjaśniające (tabela 3). Inicjujące je meldunki zostały odnotowane w ewidencji spraw. Postępowaniami objęto 6 funkcjonariuszy SB (w tym Leszka Gödla dwukrotnie), 57 funkcjonariuszy MO, 6 funkcjonariuszy ZOMO⁵⁶ i 5 pracowników cywilnych resortu. W liczbie 63 postępowań znalazły się 4 postępowania, którymi objęto całe komórki organizacyjne (Sekcję Paszportów SB RUSW w Nowym Targu, Wydział Paszportów SB WUSW w Nowym Sączu)⁵⁷ lub jednostki organizacyjne (RUSW w Rabce i Zakopanem). W żadnym z tych 4 przypadków zarzuty czy też podejrzenia nie zostały potwierdzone⁵⁸.

⁵² *Ibidem*, Opinia służbowa mjr. Waksmundzkiego, Nowy Sącz, 12 XII 1984 r., s. 243–244.

⁵³ AIPN Kr, 061/409, Korespondencja dotycząca IOF z 1985 r., Rozkaz personalny nr 238/85 dotyczący Teodora Mertę, 26 XI 1985 r., b.p.

⁵⁴ AIPN Kr, 0154/986, Akta osobowe Jana Chalcarza, Karta przebiegu służby, s. 122

⁵⁵ *Ibidem*, Opinia kpt. Chalcarza sporządzona przez kierownika IOF ppłk. Waksmundzkiego, Nowy Sącz, 4 III 1986 r., s. 155.

⁵⁶ W jednym wypadku był to funkcjonariusz, który odbywał służbę w Batalionie Centralnego Podporządkowania (BCP) ZOMO w Krakowie, jednak czynu, w związku z którym postępowanie prowadził nowosądecki IOF, dopuścił się w Nowym Sączu, a ponadto do BCP został skierowany przez Wydział Kadr WUSW w Nowym Sączu. AIPN Kr, 061/151, Meldunki, sprawozdania i inne materiały IOF WUSW w Nowym Sączu 1985–1990, Meldunek nr 5/88, Nowy Sącz, 29 II 1988 r., k. 242–243 (PDF).

⁵⁷ Podejrzenia wobec tych komórek dotyczyły dwóch kwestii: 1) możliwej korupcji przy wydawaniu przepustek stałych na przekraczanie granicy z CSRS, które przysługiwały osobom posiadającym użytki rolne i leśne w Czechosłowacji oraz osobom zatrudnionym lub wykonującym czynności służbowe w pasie małego ruchu granicznego na terenie CSRS; 2) podejrzeń dotyczących łamania procedury przy wydawaniu paszportów. Nieprawidłowości w tej dziedzinie IOF zarzucał także konkretnym funkcjonariuszom pionu paszportów, np. Leszkowi Gödłowi czy Tadeuszowi Ruchale. Nadużycia przy wydawaniu paszportów notowano też w wielu innych WUSW (AIPN Kr, 061/151, Meldunek nr 1/86 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 15 IV 1986 r., k. 65–66 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 2/86 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 16 IV 1986 r., k. 70–72 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 10/86 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 15 X 1986 r., k. 107–109 (PDF); D. Wicenty, *Zgnile jabłko...*, s. 78–79, 213–218; *idem*, *Patologie peerelowskiego MSW. Wypiski z akt Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy*, cz. 3: *Paszporty*, „Debata” 2013, nr 10 (73), s. 19–21).

⁵⁸ AIPN Kr, 061/151, Meldunek nr 2/86 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 16 IV 1986 r., k. 70–72 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 10/86 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 15 X 1986 r., k. 107–109

W 1986 r. IOF zarejestrował jedną sprawę operacyjnego rozpracowania krypt. „Rysy”. Zgodnie z procedurą o akceptację do ministra spraw wewnętrznych wystąpił ZOF (projekt pisma sporządzono w Nowym Sączu)⁵⁹. Sprawa dotyczyła zaginięcia w drugiej połowie 1982 r. teczki personalnej i siedmiu teczek pracy tajnych współpracowników wykorzystywanych przez Sekcję Kryminalną KM MO w Zakopanem. Wszczęte w 1983 r. dochodzenie nie ustaliło losu dokumentów, ale zakończyło się postępowaniami dyscyplinarnymi wobec kilku funkcjonariuszy. Sprawa zaginionych teczek wróciła w marcu 1985 r., gdy do redakcji tygodnika „Dunajec” (organu prasowego KW PZPR) trafił list z naklejonymi fragmentami dokumentów. Został on przekazany do Wydziału III SB WUSW, gdzie stwierdzono, że fragmenty mogły pochodzić z zaginionych teczek⁶⁰.

Poza tym uwagę IOF pochłaniały czynności sprawdzające (wyjaśniające) – na wstępnym etapie weryfikowano informacje o różnych przypadkach „naruszeń prawa” bądź popełnienia „czynów szkodliwych”. Odnotowywano je w dzienniku ewidencji spraw i dzienniku korespondencyjnym, a w sprawozdaniach opisowych komentowano nieco szerzej. Niestety tylko w sprawozdaniach z 1985 i pierwszej połowy 1986 r. znalazły się opisy takich czynności⁶¹. Większość z nich kończyła się niepotwierdzeniem podejrzeń bądź zarzutów, ale nawet wówczas IOF nierzadko dostrzegał nieprzestrzeganie procedur i występował do Wydziału Kadr bądź do bezpośrednich przełożonych z wnioskami, w których postulował przeprowadzenie z funkcjonariuszami rozmów dyscyplinujących, ostrzegawczych bądź pouczających. Czynności sprawdzające najczęściej kończyły się relacjami (czyli sprawozdaniami z przeprowadzonych działań), którym niekiedy towarzyszyły wystąpienia do jednej bądź kilku jednostek organizacyjnych mające na celu zwrócenie uwagi na nieregularne zachowania funkcjonariuszy.

Należy dodać, że podczas postępowania wobec funkcjonariuszy Kompanii Centralnego Podporządkowania (KCP) ZOMO inspektorat pozyskał i wykorzystywał operacyjnie czterech tajnych współpracowników rekrutujących się z kolejnych roczników poborowych KCP⁶².

(PDF); *ibidem*, Meldunek nr 6/87 o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, 11 VI 1987 r., k. 165–166 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 6a/87 o zakończeniu postępowania wyjaśniającego, 13 VII 1987 r., k. 167–168 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 7/87 z 11 VI 1987 r. o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, k. 169–170 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 7a/87 z 29 VI 1987 r. o zakończeniu postępowania wyjaśniającego, k. 171–173 (PDF).

⁵⁹ AIPN Kr, 061/144, t. 1, Wniosek o wszczęcie SOR „Rysy”, Nowy Sącz, 17 XII 1985 r., k. 5–9 (PDF).

⁶⁰ AIPN, 0789/179, Teczka kontrolna ZOF dotycząca SOR „Rysy”, Informacja kierownika IOF WUSW w Nowym Sączu, Nowy Sącz, 15 VIII 1985 r., s. 6–11.

⁶¹ AIPN Kr, 061/151, Relacja IOF dotycząca przeprowadzonych przez IOF WUSW w Nowym Sączu czynności wyjaśniających, Nowy Sącz, 4 V 1985 r., k. 357–361 (PDF); *ibidem*, Sprawozdanie za okres I I – 30 XII 1985 r. z działalności IOF WUSW w Nowym Sączu, 2 I 1986 r., k. 372–374 (PDF); *ibidem*, Sprawozdanie za okres I I – 30 VI 1986 r. z działalności IOF WUSW w Nowym Sączu, 9 VII 1986 r., k. 386–387 (PDF).

⁶² AIPN Kr, 061/151, Relacja IOF WUSW w Nowym Sączu, 4 V 1985 r., k. 359 (PDF); AIPN Kr, 061/141, Dziennik rejestracyjny sieci agenturalnej IOF WUSW w Nowym Sączu 1986–1990, k. 3 (PDF).

Tabela 3. Aktywność IOF według dziennika ewidencji spraw

Rodzaj czynności	1985	1986	1987	1988	1989
Postępowania wyjaśniające (w tym niepotwierdzone)	10 (0)	18 (6)	18 (8)	12 (2)	5 (4)
SOS, SOR	–	1	–	–	–
Inne (relacje, wystąpienia, informacje)	20	29	33	35	31

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/140, Ewidencja spraw IOF 1985–1990; AIPN Kr, 061/151.

W tabeli 4 pokazano statystykę pochodzenia informacji o naruszaniu dyscypliny służbowej i przepisów prawa, którymi zajmował się IOF. Najwięcej danych płynęło z pionów WUSW i jego jednostek organizacyjnych, zdobywali je też samodzielnie funkcjonariusze IOF.

Największym źródłem informacji, których przekazanie zainicjowało postępowania wyjaśniające i które następnie zostały potwierdzone, było kierownictwo WUSW oraz komórki organizacyjne WUSW i RUSW (tabela 5). Duży udział w inicjowaniu postępowań wyjaśniających miały informacje pozyskane samodzielnie przez funkcjonariuszy IOF. Ważnym ich uzupełnieniem były skargi i anonimy. Warto zwrócić uwagę na to, że ponad połowa anonimów została przez IOF potwierdzona. Analiza postępowań wyjaśniających wskazuje, że w zdecydowanej większości procedurę tę stosowano wobec funkcjonariuszy MO (tabela 6).

Tabela 4. Źródła informacji dotyczących naruszenia prawa bądź czynów szkodliwych rozpatrywanych przez IOF

Rok	Informacje własne IOF	WUSW, RUSW	MSW i inne WUSW	Inne instytucje	Skargi osób prywatnych	Anonimy
1985	4	20	6	–	2	2
1986	11	35	6	2	3	1
1987	18	31	12	–	4	5
1988	19	27	9	–	2	4
1989	12	13	10	1	1	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/137, Dziennik korespondencyjny IOF WUSW w Nowym Sączu.

Tabela 5. Sygnały, na podstawie których IOF wszczął postępowanie wyjaśniające

Źródło sygnału	Liczba	Proc.	Potwierdzone
Inne komórki WUSW, RUSW, kierownictwo	19	30,15	15
Informacja własna IOF	14	22,20	8 ⁶³

⁶³ W tym jedną informację (postępowanie wyjaśniające nr 2/89) potwierdzono częściowo (w stosunku do jednego z dwóch funkcjonariuszy, objętych postępowaniem wyjaśniającym).

Źródło sygnału	Liczba	Proc.	Potwierdzone
Skarga	11	17,40	4
Anonim	9	14,20	5
ZOF	5	7,90	1
OZI ⁶⁴	3	4,70	1
Byli funkcjonariusze MO	1	1,59	1 ⁶⁵
Inne instytucje	1	1,59	1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/140.

Tabela 6. Postępowania wyjaśniające IOF według charakteru służby (pracy)

Charakter służby (pracy)	1985	1986	1987	1988	1989
Funkcjonariusze SB	2	2*	1	–	1
Funkcjonariusze MO	7	13	18	13	6
Funkcjonariusze ZOMO	–	–	2	4	–
Pracownicy cywilni resortu	1	3	1	–	–

* Leszek Gödel (dwukrotnie).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/151.

Tabela 7. Naruszenie prawa lub popełnienie czynów szkodliwych według indeksu zagrożeń ZOF

L.p.	Typy działań	1985	1986	1987	1988	1989	Suma
1	działalność przeciwko interesom politycznym PRL	–	–	–	–	–	–
2	infiltracja resortu przez przeciwnika politycznego	–	–	–	–	–	–
	infiltracja resortu przez element przestępczy	–	–	–	–	–	–
3	Przestępstwa kryminalne	4	–	3	4	5	16
	Przestępstwa gospodarcze	–	–	–	–	–	–
4	naruszenie zasad ochrony tajemnicy państwowej lub służbowej	–	1	–	–	1	2
5	przypadki nieuzasadnionego lub nadmiernego bogacenia się	3	7	3	1	–	14
6	inne	1	7	5	4	–	17

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/151.

⁶⁴ W dwóch przypadkach byli to tzw. tajni współpracownicy celni.

⁶⁵ Potwierdzono częściowo (meldunek nr 6/85).

Wśród „naruszeń prawa” bądź „czynów szkodliwych” popełnionych przez funkcjonariuszy garnizonu nowosądeckiego dominowały przestępstwa o charakterze pospolicym oraz zachowania określone w indeksie zagrożeń jako „nieuzasadnione lub nadmierne bogacenie się” (tabela 7). Należy jednak podkreślić, że klasyfikacja nie spełniała kryterium rozłączności⁶⁶. Na przykład w sprawozdaniu za 1985 r. trzy przypadki „przyjmowania korzyści materialnych” przyporządkowano do dwóch różnych kategorii: przestępstw kryminalnych i przypadków nieuzasadnionego bogacenia się⁶⁷. Uwagę zwraca również zakwalifikowanie aż siedemnastu przypadków do kategorii „inne”. Dwóch z tych zachowań dopuszczono się dwukrotnie, pozostałe miały charakter jednostkowy. Może to dowodzić dużej różnorodności niepożądanych zachowań funkcjonariuszy, ale również dowolności interpretacyjnej i subiektywizmu, wyrażającym się w nieumiejętności przyporządkowania naruszeń prawa do głównych kategorii wymienionych w indeksie zagrożeń.

Do kategorii „inne” nowosądecki IOF zaliczył:

- wyłudzenie odszkodowania przez funkcjonariusza MO,
- naruszenie przepisów dotyczących interwencji w sprawach paszportowych,
- naruszenie przepisów dotyczących obiegu poczty specjalnej,
- naruszenie zarządzenia nr 63/74 ministra spraw wewnętrznych z 5 sierpnia 1974 r. w sprawie zatrzymania osób przez organa MO,
- naruszenie zarządzenia nr 115/70 ministra spraw wewnętrznych z 29 grudnia 1970 r. w sprawie ewidencji kierowców pojazdów samochodowych popełniających przestępstwa albo wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu lub porządkowi ruchu na drogach publicznych,
- naruszenie rozkazu nr 8/59 komendanta głównego MO z 24 listopada 1959 r. wprowadzającego Regulamin służby w aresztach MO,
- wystawienie fikcyjnego wezwania na komisariat MO – 2 przypadki,
- fałszowanie wyników podczas służby w Sekcji Ruchu Drogowego RUSW,
- poświadczenie nieprawdy (art. 266 par. 2 Kodeksu karnego) – 2 przypadki,
- wykonywanie usług hydraulicznych bez zgody szefa WUSW,
- naruszenie zasad finansowych gospodarowania majątkiem,
- naruszenie przepisów zarządzenia nr 0052/74 ministra spraw wewnętrznych z 5 lipca 1974 r. w sprawie pracy operacyjnej MO,
- dopuszczenie do demoralizacji podwładnych z Kompanii Centralnego Podporządkowania (kompanii operacyjnej) ZOMO i brak właściwego nadzoru nad nimi,

⁶⁶ Zwrócił na to uwagę Daniel Wicenty w odniesieniu do całego ZOF (*idem, Kiszczakowska „policja w policji”...*, s. 149).

⁶⁷ AIPN Kr, 061/151, Sprawozdanie z działalności IOF WUSW w Nowym Sączu za okres I I – 30 XII 1985 r., 2 I 1986 r., k. 365 (PDF).

- naruszenie przepisów ustawy karnoskarbowej,
- uzyskanie myśliwskich uprawnień selekcyjnych z naruszeniem przepisów⁶⁸.

W wyniku postępowań wyjaśniających, o których IOF na bieżąco informował i szefostwo WUSW, i Wydział Kadr, ponad 42 proc. zarzutów bądź podejrzeń się nie potwierdziło (tabela 8). Ponieważ sposób rozstrzygnięcia nie był kategorią nierozłączną, suma rozstrzygnięć jest większa niż przeprowadzonych postępowań (np. zwolnieniu dyscyplinarnemu towarzyszyło postępowanie karne). Czasem, mimo że postępowanie wyjaśniające nie dowiodło popełnienia czynów nagannych bądź naruszenia prawa, IOF i tak wnioskował o podjęcie działań wobec funkcjonariuszy przez Wydział Kadr lub bezpośrednich przełożonych, przeprowadzenie rozmów ostrzegawczych czy dyscyplinujących.

Tabela 8. Sposób rozstrzygnięcia postępowań wyjaśniających IOF

Werdykt	Liczba postępowań
Niepotwierdzenie zarzutów	27
Rozmowa ostrzegawcza	10
Zwolnienie dyscyplinarne (wydalenie)	8
Wyrok ⁶⁹	8
Rozmowa dyscyplinująca	7
Zwolnienie na własną prośbę	6
Zwolnienie	5
Nagana	5
Umorzenie (warunkowe) przez prokuraturę	4
Przeniesienie na inne stanowisko	3
Upomnienie	2
Sąd honorowy	2
Przeniesienie do innej służby	2
Oddelegowanie do innej jednostki	1
Ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby	1
Zwrócenie uwagi (ostrzeżenie)	1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/151.

Spośród spraw rozpatrywanych przez IOF warto się przyjrzeć przewinieniom dyscyplinarnym, zwłaszcza tym zaliczonym do kategorii „wydarzenia nadzwyczajne” w sferze dyscypliny służbowej. Jak już wspomniano, kategorie te ujmowane były w sprawozdawczości ZPW i Departamentu Kadr MSW.

⁶⁸ Obliczenia własne na podstawie: AIPN Kr, 061/151, *passim*.

⁶⁹ W jednym przypadku nie udało się potwierdzić, czy zapadł wyrok skazujący.

Liczba „wydarzeń nadzwyczajnych w sferze dyscypliny służbowej” w sprawozdaniach Wydziału Polityczno-Wychowawczego (WPW) i Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu była identyczna, co potwierdza, że obie te komórki zgodnie z przepisami wewnątrzresortowymi operowały tymi samymi danymi. W sprawozdaniach WPW jednak zwracają uwagę dane statystyczne na temat „wydarzeń nadzwyczajnych o charakterze politycznym”. O ile Wydział Kadr w swoich sprawozdaniach nie wykazywał tej kategorii, a IOF nie prowadził żadnego postępowania wyjaśniającego, które miałyoby tło polityczne (zakwalifikowane np. jako „infiltracja resortu przez przeciwnika politycznego”), o tyle WPW zidentyfikował wiele „wydarzeń nadzwyczajnych o charakterze politycznym”. W latach 1985–1987 (z tego okresu informacje są szczegółowe) niemal wszystkie dotyczyły sfery wyznaniowej (chrztów dzieci funkcjonariuszy, pierwszej komunii świętej, ślubów wyznaniowych).

Tabela 9. Liczba naruszeń dyscypliny oraz kar dyscyplinarnych nałożonych przez Wydział Kadr WUSW w Nowym Sączu w latach 1985–1988

Kategoria	1985	1986	1987	1988
Przewinienia dyscyplinarne (w tym popełnione przez funkcjonariuszy SB),	90 (12)	91 (6)	122 (9)	82 (6)
z tego wydarzenia nadzwyczajne	22	19	17	17
Kary wymierzone ogółem, w tym wydalenia	65 4	57 4	91 1	54 5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 299/171.

Tabela 10. Klasyfikacja wydarzeń nadzwyczajnych według kryteriów WPW WUSW w Nowym Sączu

Rok	Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w sferze dyscypliny służbowej	Liczba i rodzaj wydarzeń nadzwyczajnych o charakterze politycznym
1985	22	73, w tym: 71 – udział dzieci funkcjonariuszy w pierwszej komunii świętej 1 – kontakt członka rodziny z „nielegalną organizacją” 1 – kontakt z „klerem”
1986	19	70, w tym: 69 – udział dzieci funkcjonariuszy w pierwszej komunii świętej 1 – ślub wyznaniowy funkcjonariusza
1987	17	78, w tym: 75 – udział dzieci funkcjonariuszy w pierwszej komunii świętej 2 – ślub wyznaniowy funkcjonariusza 1 – chrzest dziecka
1988	17	1 (brak szczegółów)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 299/171.

Wnioski z danych zamieszczonych w tabelach nr 3, 9 i 10

Postępowania wyjaśniające na tle popełnionych przez funkcjonariuszy garnizonu nowosądeckiego przewinień dyscyplinarnych, w tym zakwalifikowanych jako wydarzenia nadzwyczajne w sferze dyscypliny służbowej oraz o charakterze politycznym (kryterium WPW), dają pewien obraz aktywności IOF. Ze względu na dostępność materiałów sprawozdawczych Wydziału Kadr i WPW uwagi odnoszą się do lat 1985–1988.

W 1985 r. odnotowano 90 przewinień dyscyplinarnych, w tym 22 wydarzenia nadzwyczajne w sferze dyscypliny służbowej oraz 73 o charakterze politycznym. Ogółem ukarano 65 funkcjonariuszy, a 4 wydano. Jak wyjaśnił Wydział Polityczno-Wychowawczy, 12 wydarzeń o charakterze nadzwyczajnym zaistniało z winy funkcjonariuszy. W 3 przypadkach (objęto je postępowaniami karnymi), które dotyczyły pobicia, i 2 przypadkach podejrzeń o przyjęcie korzyści materialnych IOF przeprowadził postępowania wyjaśniające⁷⁰.

W 1986 r. funkcjonariusze dopuścili się 91 przewinień dyscyplinarnych, w tym 19 uznanych za wydarzenia nadzwyczajne w sferze dyscypliny służbowej, a także popełnili 70 przewinień, które według WPW miały charakter polityczny. Do wydarzeń nadzwyczajnych zaliczono: 7 wypadków drogowych, 2 inne wydarzenia, w wyniku których funkcjonariusze doznali ciężkich obrażeń ciała, 5 postępowań karnych, 4 przypadki użycia broni służbowej, 1 samobójstwo. Ogółem ukarano dyscyplinarnie 57 funkcjonariuszy, a 4 wydano. Według WPW 10 wydarzeń zakwalifikowano jako zawinione przez funkcjonariuszy. IOF zajął się tylko 1 przypadkiem i wdrożył postępowanie wyjaśniające (dotyczyło bójki funkcjonariuszy SB w czasie wydziałowego „ogniska”)⁷¹.

W 1987 r. zarejestrowano aż 122 przewinienia dyscyplinarne, w tym 17 wydarzeń nadzwyczajnych w sferze dyscypliny służbowej oraz 78 o charakterze politycznym. Ogółem ukarano dyscyplinarnie 91 funkcjonariuszy, a 1 wydano. Do 17 wydarzeń o charakterze nadzwyczajnym zaliczono: 5 wypadków drogowych, 4 wydarzenia, w których funkcjonariusze odnieśli poważne obrażenia ciała, 3 wydarzenia z chęci zysku, 3 inne zdarzenia, 2 przypadki użycia broni służbowej. Tym razem Wydział Kadr nie zakwalifikował postępowań karnych (było ich 6) jako wydarzenia nadzwyczajne, lecz jako ich konsekwencje. Kolejnych 13 wydarzeń o charakterze nadzwyczajnym potraktowano jako zawinione przez funkcjonariuszy. Spośród wszystkich tych wyda-

⁷⁰ AIPN Kr, 299/171, Sprawozdanie Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu o stanie dyscypliny funkcjonariuszy SB i MO woj. nowosądeckiego za okres I I – 31 XII 1985 r., Nowy Sącz, 9 I 1986 r., b.p.; *ibidem*, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1985 r., Nowy Sącz, 5 I 1986 r., b.p.; AIPN Kr, 061/151, Skorowidz osobowy dotyczący spraw prowadzonych przez IOF, k. 346 (PDF).

⁷¹ AIPN Kr, 299/171, Sprawozdanie Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu o stanie dyscypliny funkcjonariuszy SB i MO woj. nowosądeckiego za okres I I – 31 XII 1986 r., Nowy Sącz, 6 I 1987 r., b.p.; *ibidem*, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1985 r., Nowy Sącz, 8 I 1987 r., b.p.; AIPN Kr, 061/151, Skorowidz osobowy dotyczący spraw prowadzonych przez IOF, k. 347 (PDF).

rzeń 9 (z udziałem 10 funkcjonariuszy) WPW zaliczył do najpoważniejszych. W 3 przypadkach (objęto je postępowaniami karnymi), które dotyczyły przyjęcia korzyści materialnych lub przywłaszczenia, IOF przeprowadził postępowania wyjaśniające⁷².

W 1988 r. odnotowano 82 przewinienia dyscyplinarne, w tym 17 o charakterze nadzwyczajnym, a także 1 zakwalifikowane przez WPW jako polityczne. Do wydarzeń nadzwyczajnych zaliczono: 6 wydarzeń z chęci zysku, 3 wypadki drogowe, 3 zdarzenia zakwalifikowane jako inne, 2 wydarzenia, w których funkcjonariusze odnieśli poważne obrażenia ciała, 2 przypadki użycia broni służbowej, 1 przypadek narażenia MSW na stratę w majątku powyżej 100 tys. zł. Jako zawinione przez funkcjonariuszy potraktowano 10 wydarzeń o charakterze nadzwyczajnym. W 9 przypadkach przeprowadzono postępowanie karne. Ogółem ukarano 54 funkcjonariuszy, a 5 wydano z resortu. Jak wynika ze sprawozdań IOF, na 9 wydarzeń o charakterze nadzwyczajnym, które zostały objęte postępowaniami karnymi, w 1988 r. IOF zajął się 3 sprawami (chodziło dwukrotnie o przyjęcie korzyści materialnych oraz o fałszowanie dokumentacji finansowej), a w 1 przypadku (przywłaszczenie) postępowanie wyjaśniające rozpoczął już w 1987 r.⁷³

Ciekawych informacji dopełniających obraz zainteresowań nowosądeckiego IOF dostarczają zapisy z rejestru spraw i dziennika korespondencyjnego dotyczące prowadzonych przez tę komórkę wstępnych czynności wyjaśniających, które w wyniku analizy ocenianych przypadków nie wymagały przekształcenia ich w postępowania wyjaśniające (tabela 11).

Tabela 11. Typy zachowań objętych czynnościami wyjaśniającymi, których nie przekształcono w postępowania wyjaśniające (1985–1989)

Typy zachowań	Liczba
Nieprawidłowości w służbie ⁷⁴	21
Przyjmowanie korzyści materialnych	10
Kontakty z „elementem podejrzanym” bądź „przestępczym”	9

⁷² AIPN Kr, 299/171, Sprawozdanie Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu o stanie dyscypliny funkcjonariuszy SB i MO woj. nowosądeckiego za okres I I – 31 XII 1987 r., Nowy Sącz, 5 I 1988 r., b.p.; *ibidem*, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1987 r., Nowy Sącz, 7 I 1988 r., b.p.; AIPN Kr, 061/151, Skorowidz osobowy dotyczący spraw prowadzonych przez IOF, k. 348–349 (PDF).

⁷³ AIPN Kr, 299/171, Sprawozdanie Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu o stanie dyscypliny funkcjonariuszy SB i MO woj. nowosądeckiego za okres I I – 31 XII 1988 r., Nowy Sącz, 5 I 1989 r., b.p.; *ibidem*, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1988 r., Nowy Sącz, 10 I 1989 r., b.p.; AIPN Kr, 061/151, Skorowidz osobowy dotyczący spraw prowadzonych przez IOF, k. 349–350 (PDF).

⁷⁴ Na podstawie hasłowych zapisów w dzienniku ewidencji spraw oraz dzienniku korespondencyjnym nie wszystkie zachowania mieszczące się w tej kategorii dadzą się szczegółowo wyjaśnić, np. nieprawidłowości w aresztach, tolerowanie „melin pijacko-dewizowych” lub bimbrownictwa, nieprawidłowości podczas szkoleń.

Typy zachowań	Liczba
Nieprawidłowości związane z procedurami paszportowymi	5
Pobicie obywatela	5
Pomówienie funkcjonariusza	5
Nieprawidłowości w gospodarce materiałowej Wydziału Gospodarki Materiałowo-Towarowej WUSW	2
Paserstwo	2
Podrywanie autorytetu MO	2
Skarga na postępowanie funkcjonariusza	2
Spekulacja towarami przez funkcjonariusza bądź współmałżonka	2
Usiłowanie zmiany zeznań na niekorzyść funkcjonariusza	2
Wyjazd członka rodziny funkcjonariusza za granicę	2
Bezprawny zwrot prawa jazdy	1
Groźby pod adresem żony	1
Handel dewizami przez żonę funkcjonariusza	1
Interwencja w sprawie spółki polonijnej	1
Kłusownictwo rybackie	1
Nadużycia pracownika cywilnego MSW na kolonii resortowej	1
Niedopuszczalna interwencja służbowa (anulowanie mandatu na prośbę księdza)	1
Nieporozumienie sąsiedzkie z udziałem funkcjonariusza	1
Niepożądane kontakty z „prywatną inicjatywą”	1
Niepożądane kontakty z obcokrajowcem	1
Niepożądane kontakty z osobą nadmiernie wzbogaconą	1
Praca dodatkowa bez zgody szefa WUSW	1
Próba dokonania przestępstwa w kasynie	1
Próba samobójstwa	1
Przemyt towarów	1
Samobójstwo	1
Skarga na postępowanie funkcjonariusza	1
Skarga na postępowanie męża	1
Sprawdzenie legalności zaproszenia za granicę dla żony funkcjonariusza	1
Ucieczka funkcjonariusza SB za granicę	1
Wyłudzenie odszkodowania	1
Zgubienie broni służbowej	1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie AIPN Kr, 061/137; AIPN Kr, 061/140.

Gdy wymienione zachowania objęte czynnościami sprawdzającymi IOF porówna się z przypadkami przewinień służbowych popełnionych w latach 1985–1988 i zakwalifikowanych przez Wydział Kadr oraz WPW jako „poważniejsze naruszenia dyscypliny służbowej”, widać wyraźnie inne pola zainteresowań. WPW w 1985 r. zaliczył do takich przewinień cztery zdarzenia: znęcanie się nad rodziną, nakłanianie do sfałszowania zapisu w notatniku służbowym, naruszenie regulaminu i czasowe przywłaszczenie pieniędzy, które powinny się znaleźć w depozycie, wywołanie awantury w restauracji pod wpływem alkoholu. Żadne z nich nie znalazło się na celowniku IOF. Inspektorat nie był również zainteresowany siedmioma przypadkami zachowań funkcjonariuszy, na które w swoim sprawozdaniu zwrócił uwagę Wydział Kadr (spowodowanie wypadków drogowych bądź udział w nich po pijanemu, upadek funkcjonariuszy z wysokości, porzucenie służby, utonięcie funkcjonariusza w stanie nietrzeźwym)⁷⁵. W kolejnych trzech latach było podobnie: IOF nawet na poziomie czynności wstępnych nie angażował się w analizowanie zdarzeń, których podłożem był alkohol, skutkujących wypadkami drogowymi, awanturami czy obrażeniami ciała.

Widać więc, że postępowania wyjaśniające IOF objęły tylko niewielką część ogólnej liczby przypadków naruszenia dyscypliny służbowej, nawet jeśli Wydział Kadr i WPW traktowały je jako nadzwyczajne. W 1985 r. były to trzy zdarzenia, w 1986 r. jedno, w 1987 r. trzy (oraz jedno, które jako przewinienie zostało wykazane przez Wydział Kadr w 1988 r.), w 1988 r. ponownie trzy.

Z 63 postępowań wszczętych przez nowosądecki IOF zarzuty potwierdzono w 43 przypadkach. Oceniając typy naruszeń prawa lub popełnienia czynów szkodliwych według zaproponowanego przez ZOF indeksu zagrożeń, należy stwierdzić, że potwierdzone zarzuty dotyczyły przede wszystkim popełnienia przestępstw kryminalnych (37 proc.) i pojemnej kategorii „nieuzasadnionego lub nadmiernego bogacenia się” (32 proc.). Jednak warto jeszcze raz podkreślić, że niemal 40 proc. zarzutów znalazło się w kategorii „inne”⁷⁶. W wypadku olsztyńskiego IOF na 89 postępowań wyjaśniających, które objęły 109 funkcjonariuszy, zarzuty mieszczące się w kategorii „przestępstwa kryminalne i gospodarcze” stanowiły 21 proc., a „czerpanie korzyści majątkowych i nieuzasadnione bogacenie się” – 17 proc. Zastanawiający jest brak jakiegokolwiek postępowania nowosądeckiego IOF, które dotyczyłoby „infiltracji resortu przez przeciwnika politycznego”⁷⁷. W Olsztynie bowiem zarzuty tej kategorii stanowiły 19 proc. wszystkich postawionych oskarżeń⁷⁸. Rodzi się

⁷⁵ AIPN Kr, 299/171, Sprawozdanie Wydziału Kadr WUSW w Nowym Sączu o stanie dyscypliny funkcjonariuszy SB i MO woj. nowosądeckiego za okres I I – 31 XII 1985 r., Nowy Sącz, 9 I 1986 r., b.p.; *ibidem*, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1985 r., Nowy Sącz, 5 I 1986 r., b.p.

⁷⁶ Suma daje blisko 110 proc., ale wynika to z zastosowania kryteriów, które nie były rozłączne.

⁷⁷ I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy...*, s. 78, 82.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 78.

pytanie, w jakim stopniu wynikało to z gorliwości funkcjonariuszy tego inspektoratu, a w jakim z dowolności w definiowaniu zarzutów na potrzeby statystyki. I drugie pytanie: kim był ów przeciwnik? Czy chodziło o kontakty z podziemiem antykomunistycznym, czy tzw. religianctwo? W woj. nowosądeckim jako tego typu „infiltrację” można by potraktować wykazywane w sprawozdaniach WPW „wydarzenia nadzwyczajne o charakterze politycznym”, głównie natury wyznaniowej (tabela 10). Choć w latach 1985–1988 WPW wskazał ponad 200 takich wydarzeń, IOF nie przeprowadził żadnego postępowania.

Postępowania wyjaśniające finalnie (po przekazaniu ustaleń przełożonym i Wydziałowi Kadr, a w przypadku popełnienia przestępstw również Wydziałowi Śledczemu SB) doprowadziły do wydalenia ze służby 8 funkcjonariuszy (tabela 8). Tylko w latach 1985–1988 w woj. nowosądeckim łącznie wydalono ze służby 14 funkcjonariuszy (tabela 9).

Przykłady zachowań nieaprobowanych i rola IOF w ich wyjaśnieniu

Przypadek funkcjonariusza Wydziału IV SB Jerzego Turyka⁷⁹

We wrześniu 1987 r. TW ps. „Augustyn” skontaktował się w umówiony sposób z Wydziałem IV SB i poprosił o spotkanie. Ponieważ funkcjonariusz prowadzący tego agenta ppor. Jerzy Turyk był nieobecny, termin spotkania ustalił naczelnik wydziału ppłk Stanisław Polak. Na tę okoliczność przeanalizował dokumentację TW. Jego podejrzenia wzbudziły podpisy na pokwitowaniach kwot pieniężnych wręczanych „Augustynowi”. Podczas spotkania, w którym uczestniczył jako świadek jeszcze jeden funkcjonariusz Wydziału IV SB, delator potwierdził wątpliwości naczelnika. Jednak Polak nie zgłosił tego do IOF, lecz uruchomił regulaminową procedurę dyscyplinarną, tj. powiadomił szefostwo WUSW⁸⁰. Czy jego decyzja wynikała wyłącznie z niezbitych dowodów naruszenia dyscypliny przez Turyka i przekonania, że w ten sposób sprawę załatwi się szybciej i skuteczniej, czy też Polak ocenił, że powiadomienie IOF może się wiązać z wnikliwą kontrolą w wydziale i nieść ryzyko ujawnienia jakichś innych nieprawidłowości, co podważyłoby jego kompetencje jako przełożonego?⁸¹

Sprawa wydziałowego ogniska

4 października 1986 r. funkcjonariusze Wydziału V SB z okazji kolejnej rocznicy powołania organów bezpieczeństwa PRL zorganizowali nad Dunajcem ognisko.

⁷⁹ M. Kasprzycki, *Wyrzucony jak pies*, „Dziennik Polski”, 3 IV 2009.

⁸⁰ AIPN Kr, 0154/864, Akta osobowe Jerzego Turyka, Raport ppłk. Polaka do zastępcy szefa WUSW ds. SB w Nowym Sączu, Nowy Sącz, 23 IX 1987 r., k. 113; *ibidem*, Notatka ppłk. Polaka ze spotkania z TW „Augustynem”, Nowy Sącz, 24 IX 1987 r., k. 111; *ibidem*, Sprawozdanie z postępowania dyscyplinarnego, Nowy Sącz, 19 X 1987 r., k. 80.

⁸¹ Na przykład w Bielsku-Białej tego typu naruszeniem dyscypliny służbowej, tyle że na większą skalę, IOF się zajął (D. Wicenty, *Kiszczakowska „policja w policji”*..., s. 158). Podobnie IOF w Olsztynie (I. Kuna, *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy*..., s. 79).

W trakcie imprezy doszło do sprzeczki między kierownikiem sekcji kpt. Stefanem Porębą a starszym inspektorem Leszkiem Gödlem, która zakończyła się bójką. Poręba ze złamanym nosem i uszkodzonym barkiem trafił do szpitala. Ani poszkodowany, ani pozostali uczestnicy imprezy, w tym p.o. naczelnik wydziału kpt. Janusz Jasiński (wcześniej opuścił ognisko, ale dowiedział się o bójkę nazajutrz), nikogo nie powiadomili. Tydzień później poufną informację na ten temat zdobył kpt. Teodor Merta, w rezultacie wdrożono procedurę i rozpoczęto postępowanie wyjaśniające wobec Gödla. Merta zwrócił uwagę na bierne zachowanie Jasińskiego – który „udaje, że o niczym nie wie”, nie podjął żadnych kroków, by wyjaśnić sprawę, ani nie zawiadomił o niej szefostwa WUSW – i uznał, że chciał on zataić incydent w obawie przed mogącymi mu grozić konsekwencjami dyscyplinarnymi⁸². Być może świadczy to o braku zaufania do IOF bądź traktowaniu incydentu jako wewnętrznej sprawy wydziału. Ale dowodzi również, że funkcjonariusze IOF nie byli bierni, nie czekali na zawiadomienia spływające drogą służbową, lecz sami starali się pozyskiwać informacje.

Sprawa zastępcy naczelnika Wydziału II SB Andrzeja Barańskiego

Ten przypadek ilustruje z kolei sytuację, gdy do rozwiązania problemu z funkcjonariuszem sięgającym notorycznie po alkohol, także w pracy, szefostwo posłużyło się IOF, który jednak nie podjął procedur formalnych. Zastępca naczelnika Wydziału II SB mjr Andrzej Barański w styczniu 1987 r. otrzymał karę dyscyplinarną, „ostrzeżenie o niepełnej przydatności na zajmowanym stanowisku”, zatartą zgodnie z przepisami po upływie roku. Mimo to nadal pojawiał się w WUSW niedysponowany, spożywał alkohol w pomieszczeniach urzędu albo bez akceptacji przełożonych brał urlop, co wpływało „destrukcyjnie i demoralizująco na podwładnych” i dezorganizowało pracę wydziału⁸³. 7 kwietnia 1988 r. na polecenie szefa WUSW do gabinetu Barańskiego wszedł ppłk Włodzimierz Waksmundzki w towarzystwie naczelnika Wydziału II SB kpt. Włodzimierza Machety i dwukrotnie podał mu probierz trzeźwości. Waksmundzki poinformował szefa WUSW ppłk. Jerzego Grodeckiego, że oba probierze minimalnie zmieniły barwę, co zgodnie z opinią uzyskaną od funkcjonariusza z Wydziału Ruchu Drogowego świadczyłoby o obecności alkoholu we krwi⁸⁴. Dalej sprawą Barańskiego zajęła się organizacja partyjna (w latach 1979–1983 był on I sekretarzem Komitetu Zakładowego PZPR w KW MO, a w chwili zdarzenia lektorem partyjnym). Ostatecznie Zakładowa Komisja Kontroli Partyjnej (ZKKP) zaproponowała KZ cofnięcie rekomendacji

⁸² AIPN Kr, 061/146, t. 41, Postępowanie wyjaśniające IOF dotyczące Leszka Gödla, Notatka służbowa Teodora Mertę, Nowy Sącz, 11 X 1986 r., s. 5–6.

⁸³ AIPN Kr, 192/173, Uchwały i odwołania od uchwał ZKKP KZ PZPR w WUSW w Nowym Sączu 1984–1989, Oświadczenie naczelnika Wydziału II SB WUSW w Nowym Sączu dotyczące niewłaściwego postępowania zastępcy naczelnika mjr. Barańskiego, Nowy Sącz, 9 IV 1988 r., s. 137–138.

⁸⁴ *Ibidem*, Raport ppłk. Waksmundzkiego, Nowy Sącz, 7 IV 1988 r., s. 134.

dla Barańskiego, jednak wstrzymała się z podjęciem decyzji o nałożeniu na niego kary partyjnej do czasu uzyskania zaświadczenia o jego stanie zdrowia⁸⁵. Barański dotrwał na zajmowanym stanowisku do zwolnienia z resortu, które nastąpiło 30 kwietnia 1989 r.⁸⁶

Sprawa uprawnień selekcyjnych

Latem 1987 r. pion VISB RUSW w Nowym Targu rozpoczął SOS krypt. „Kolekcjoner”, która miała na celu wyjaśnienie nieprawidłowości w kołach łowieckich w Krościenku i Szczawnicy. Przy tej okazji ujawniono, że prezes Zarządu Wojewódzkiego Polskiego Związku Łowieckiego w Nowym Sączu wydał dwóm członkom związku zaświadczenia o zdaniu egzaminu na selekcjonerów zwierzyny, choć – jak się okazało – nie uczestniczyli oni w kursie ani nie podeszli do egzaminu. Dzięki zdobytym dokumentom mogli się ubiegać o zezwolenie na posiadanie myśliwskiej broni kulowej. Sprawa trafiła do Wydziału Śledczego SB WUSW, który pod nadzorem Prokuratury Rejonowej w Nowym Targu rozpoczął dochodzenie. W jego trakcie ujawniono nazwiska innych klientów prezesa. Mimo że jednym z nich był komendant posterunku MO w Korzennej Jan Bielak, IOF się nie zaangażował⁸⁷. Zareagował dopiero na polecenie szefa WUSW ppłk. Grodeckiego, do którego wpłynął anonim. Jego autor sugerował, że w nielegalny sposób uprawnienia nabyli również dwaj inni wysocy rangą funkcjonariusze (naczelnik Wydziału Ogólnego WUSW ppłk Dionizy Spiradek i szef RUSW w Gorlicach mjr Tadeusz Domagała), nieujawnieni w trwającym śledztwie⁸⁸.

W konkluzji postępowania wyjaśniającego, którym objęto obu wymienionych oraz Bielaka, IOF stwierdził, że uprawnienia selekcyjne Domagały i Spiradka „nie były pod względem formalnym zgodne z przepisami, jednak zastosowana niedopuszczalna forma częściowych indywidualnych sprawdzeń wiadomości ww. mogła zrodzić u zainteresowanych wrażenie, że jest prawidłowa”. Niemniej szef WUSW zgodnie z sugestią kierownika IOF polecił przekazać zebrane materiały do Wydziału Śledczego SB w celu oceny prawnej pod kątem znamion przestępstwa z art. 266 par. 2 kk (posługiwanie się przez funkcjonariuszy publicznych dokumentami poświadczającymi nieprawdę). Wydział Śledczy skonsultował się z prokuratorem i stanął na stanowisku, że nie ma podstaw do stwierdzenia przestępstwa określonego we wspomnianym artykule. Jednocześnie napomknął o dalszych

⁸⁵ *Ibidem*, Uchwała nr 1/88 ZKKP KZ PZPR w WUSW w Nowym Sączu w sprawie Andrzeja Barańskiego, 20 IV 1988 r., s. 153.

⁸⁶ AIPN Kr, 226/11, Rozkazy personalne WUSW w Nowym Sączu za 1989 r., Rozkaz personalny nr 067/89 dotyczący mjr. Barańskiego, 13 IV 1989 r., k. 53.

⁸⁷ AIPN Kr, 061/339, Meldunki Wydziału Śledczego SB WUSW w Nowym Sączu 1986–1988, Meldunek o wszczęciu postępowania RSD-13/87, Nowy Sącz, 30 VII 1987 r., k. 203.

⁸⁸ AIPN Kr, 061/148, t. 9, Postępowanie wyjaśniające dotyczące nielegalnych uprawnień selekcyjnych i myśliwskich funkcjonariuszy MO i SB, Anonim wysłany do szefa WUSW w Nowym Sączu, [data wpływu: 11 II 1988 r.], k. 8–9 (PDF).

czynnościach pod kątem naruszenia ustawy o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim, jednak decyzję pozostawił szefowi WUSW⁸⁹. Przeprowadzono rozmowy dyscyplinujące z wymienionymi, a wobec Bielaka Prokuratura Rejonowa w Nowym Sączu warunkowo umorzyła postępowanie karne, wyznaczając okres próby na rok⁹⁰.

„Niepożądane powiązania” z prywatnym biznesem (sprawa por. Rynkiewicza) Michał Rynkiewicz, funkcjonariusz operacyjny Samodzielnej Sekcji VI SB (od grudnia 1985 r. Wydziału VI SB), wykorzystał operacyjną kontrolę sektora rolno-spożywczego („zabezpieczał” Związek Hodowców Drobiu) do wejścia w zażyłe relacje z kierownikiem przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym „Konspol”. W ich wyniku żona esbeka została agentką firmowej placówki handlowej spółki. Postępowanie wyjaśniające IOF doprowadziło do przeniesienia Rynkiewicza w grudniu 1987 r. do Wydziału Kryminalnego WUSW, a finalnie do zwolnienia z resortu z końcem lipca 1988 r.⁹¹ Sprawa ta wydaje się wyjątkowa na tle innych przypadków, w których funkcjonariusze bądź członkowie ich rodzin angażowali się w prywatną działalność gospodarczą. Według sprawozdania WPW, który zwracał na tego typu aktywność uwagę, tylko w 1986 r. odnotowano jeszcze osiem innych przykładów aktywności funkcjonariuszy bądź współmałżonków w sektorze prywatnym⁹². Ani dziennik korespondencyjny IOF, ani dziennik ewidencji spraw realizowanych przez inspektorat nie potwierdzają, by IOF interesował się tymi przypadkami.

Zakończenie

Ministrowi Kiszczałowi i zwolennikom powołania ZOF przyświecała idea, by ten pion zajmował się najpoważniejszymi naruszeniami dyscypliny, wyodrębnionymi z przepisów dyscyplinarnych i wskazanymi w indeksie zagrożeń. I nawet – jak w przypadku nowosądeckiego IOF – jeśli zdecydowana większość postępowań wyjaśniających nie dotyczyła najpoważniejszych kategorii (brak przypadków kwalifikowanych jako „działalność przeciwko interesom politycznym PRL” czy „infiltracja resortu przez przeciwnika politycznego bądź element przestępczy”), to z całą pewnością obejmowała tylko wybrane typy zachowań dysfunkcyjnych (potencjalnych i popełnionych) spośród ogólnej liczby przewinień służbowych i dys-

⁸⁹ *Ibidem*, Ocena prawna Wydziału Śledczego SB, Nowy Sącz, 16 III 1988 r., k. 117–122; AIPN Kr, 061/151, Meldunek nr 4/88, 16 II 1988 r., k. 232–233 (PDF); *ibidem*, Meldunek nr 4a/88, 15 III 1988 r., k. 234–237.

⁹⁰ AIPN Kr, 061/339, Meldunek o zakończeniu postępowania, 4 VI 1988 r., k. 201.

⁹¹ Szerzej zob. D. Wicenty, *Zgnile jabłka...*, s. 53–54; AIPN Kr, 061/145, t. 12, Materiały postępowania wyjaśniającego dotyczącego Michała Rynkiewicza z lat 1985–1986, *passim*.

⁹² AIPN Kr, 299/171, Ocena stanu moralno-politycznego, nastrojów i dyscypliny funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu i jednostek podległych za 1985 r., Nowy Sącz, 5 I 1986 r., b.p.

cyplinarnych odnotowanych w WUSW i jednostkach podległych. Tę wyodrębnioną, wąską sferę działalności potwierdzają też czynności sprawdzające, podejmowane wobec potencjalnych naruszeń prawa lub czynów szkodliwych.

Wydaje się, że na celowniku pionu ochrony znalazły się przypadki, które w największym stopniu mogły zagrażać wizerunkowi resortu i wywoływać negatywne reperkusje społeczne oraz wpływać destrukcyjnie na jego bieżące funkcjonowanie („penetracja” resortu przez opozycję, kontakty z obcokrajowcami, korupcja i interesy z tzw. prywatną inicjatywą, łamanie procedur służbowych, niepożądane kontakty z „elementem przestępczym” lub inne „szkodliwe” przypadki łamania przepisów prawa powszechnie obowiązującego).

Uprawnione jest zatem twierdzenie, że ZOF i jego terenowe agendy stały się kolejnym narzędziem kontroli ministra spraw wewnętrznych nad dyscypliną i zachowaniami funkcjonariuszy resortu. Ponieważ Kiszczak był człowiekiem z zewnątrz, na którego patrzono z nieufnością, postanowił zaprowadzić w MSW własne porządki, stworzyć nowe instrumenty kontroli, dzięki którym mógłby kształtować politykę personalną i dyscyplinarną⁹³. Pierwszym z nich był powołany na krótko przed wprowadzeniem stanu wojennego Zarząd Polityczno-Wychowawczy, a drugim – nadzorowanym bezpośrednio – Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy. Być może Kiszczak uważał, że łatwiej jest stworzyć nowy pion, bezpośrednio mu podległy, niż reformować istniejący system kontrolny. Zmiany takie musiałyby objąć bardzo wielu funkcjonariuszy w różnorodnych jednostkach w MSW i terenie. Dlatego mimo istnienia kilku struktur kontrolnych w resorcie spraw wewnętrznych, o których w 1983 r. mówił gen. Tarała, nie zlikwidowano ich, lecz uzupełniono o ZOF i jego terenowe odpowiedniki. W konsekwencji jeszcze bardziej zagmatwało to procedurę dyscyplinarną w MSW. W tym złożonym systemie funkcjonariuszom ZOF i IOF przypadła niewdzięczna rola wnikliwego wyjaśniania okoliczności „czynów zabronionych” i dostarczania przełożonym dowodów naruszenia przepisów wewnątrzresortowych i norm prawa powszechnie obowiązującego.

Patrząc na charakter i ciężar gatunkowy przewinień dyscyplinarnych, którymi zajmował się nowosądecki IOF, zwłaszcza analizując przypadki ukryte w kategorii „inne”, można dostrzec, że nie wszystkie sprawy odpowiadały pierwotnym założeniom tego projektu. Uwagę przykuwa szczególnie wykonywanie innej pracy (świadczenie usług hydraulicznych) bez zgody szefa WUSW. Równocześnie przytoczone przykłady naruszenia prawa, dyscypliny służbowej bądź popełnienia „czynów szkodliwych” pokazują, że rola IOF w ich wyjaśnianiu nie zawsze była najważniejsza. Można odnieść wrażenie, że w dwóch przypadkach bezpośredni przełożeni funkcjonariuszy, którzy się tych naruszeń dopuścili, nie byli zaintere-

⁹³ B. Kapuściak, G. Wołk, *Czesław Kiszczak – wierny żołnierz systemu* [w:] *Sprzeczne narracje... Z historii powojennej Polski 1944–1989*, red. R. Spałek, Warszawa 2020, s. 333–334.

sowani, aby w ich wyjaśnienie angażować funkcjonariuszy IOF. Zastanawiająca jest zwłaszcza sprawa Turyka, która powinna być przez pion ochrony potraktowana ze szczególną uwagą, a w rzeczywistości była procedowana bez jego udziału. Z kolei sprawa Rynkiewicza na tle innych przypadków „niepożądanych powiązań” funkcjonariuszy MO-SB z prywatnym biznesem pokazuje, że w tej sferze zagrożeń IOF działał selektywnie. Być może w tym konkretnym przypadku kluczowe znaczenie miało źródło pochodzenia tej informacji, a więc tajny współpracownik.

Aneks

1. Przewinienia służbowe wymienione w rozdz. IV par. 11 ust. 2 zarządzenia nr 4/76 z 12 stycznia 1976 r., zagrożone odpowiedzialnością dyscyplinarną:

- 1) odmowa wykonania lub niewykonanie polecenia służbowego,
- 2) zaniechanie czynności służbowej wynikającej z przepisów prawnych bądź służbowych MSW,
- 3) wykonanie czynności służbowych w sposób niedbały albo sprzeczny z obowiązującymi zasadami,
- 4) świadome wprowadzenie w błąd przełożonego lub wprowadzenie w błąd innego funkcjonariusza, w sytuacji gdy spowodowało to szkodę dla służby funkcjonariusza bądź obywatela,
- 5) niedopełnienie obowiązków określonych w rozdz. 3 „obowiązki funkcjonariusza” ustawy z 31 stycznia 1959 r. o służbie funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej (DzU 1973, nr 23, poz. 136) oraz ustalonych przez ministra spraw wewnętrznych na podstawie art. 11 tej ustawy,
- 6) wykorzystanie zajmowanego stanowiska do osiągnięcia korzyści sprzecznego z zasadami socjalistycznego współzycia,
- 7) wprowadzenie się w stan ograniczający zdolności wykonania lub uniemożliwiający wykonanie zapowiedzianego zadania służbowego,
- 8) nieprawidłowe zachowanie się w służbie oraz naganne, sprzeczne z zasadami socjalistycznego współzycia społeczne zachowanie się poza służbą¹.

2. Typy naruszenia dyscypliny służbowej zagrożone odpowiedzialnością dyscyplinarną wymienione w rozdz. III par. 16 ust. 2 i 3 zarządzenia nr 61/87 ministra spraw wewnętrznych z 31 października 1987 r.:

- 1) odmowa wykonania albo niewykonanie rozkazu lub polecenia służbowego,
- 2) zaniechanie czynności służbowej wynikającej z przepisów powszechnie obowiązujących lub przepisów ministra spraw wewnętrznych, względnie wykonanie jej w sposób niedbały lub nieprawidłowy,
- 3) świadome wprowadzenie w błąd przełożonego lub innego funkcjonariusza, jeśli wyrządziło to szkodę służbie, funkcjonariuszowi lub obywatelowi,
- 4) niedopełnienie obowiązków określonych w rozdz. 4 ustawy²,

¹ AIPN, 01782/1, Zarządzenie nr 4/76 ministra spraw wewnętrznych w sprawie zasad i trybu udzielania wyróżnień oraz wymierzania i wykonywania kar dyscyplinarnych. Regulamin dyscyplinarny funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, 12 I 1976 r., k. 21 (PDF).

² Chodzi o ustawę z 31 VII 1985 r. o służbie funkcjonariuszy SB i MO PRL (DzU 1985, nr 38, poz. 181). Rozdział 4 określał obowiązki funkcjonariuszy SB i MO.

5) wykorzystywanie zajmowanego stanowiska do osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej,

6) naruszenie przepisów Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (DzU 1982, nr 35, poz. 230) w pomieszczeniach służbowych lub w czasie wykonywania obowiązków służbowych,

7) wprowadzenie się w stan ograniczający zdolność wykonywania lub uniemożliwiający wykonanie obowiązków służbowych,

8) porzucenie służby lub samowolne oddalenie się z rejonu zakwaterowania,

9) zagubienie lub utrata dokumentów zawierających wiadomości stanowiące tajemnicę państwową i służbową,

10) nielegalny wyjazd funkcjonariusza za granicę lub odmowa powrotu do kraju,

11) zatajenie kontaktów własnych lub członków rodziny z osobami przebywającymi na stałe w krajach kapitalistycznych albo z organizacjami i instytucjami tych krajów,

12) znieważenie przełożonego,

13) symulacja choroby w celu uchylenia się od służby,

14) zawiniona utrata legitymacji służbowej lub znaczka rozpoznawczego służby wywiadowczej Milicji Obywatelskiej³.

3. Wydarzenia nadzwyczajne (par. 72 ust. 3 zarządzenia nr 61/87), o których powinny być informowane Departament Kadr i Zarząd Polityczno-Wychowawczy MSW:

1) czyn, co do którego zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa przez funkcjonariusza,

2) samobójstwo dokonane lub usiłowane przez funkcjonariusza,

3) użycie lub utrata broni służbowej przez funkcjonariusza,

4) zagubienie lub utrata przez funkcjonariusza tajnych dokumentów,

5) nieszczęśliwe wydarzenie, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała funkcjonariusza naruszające prawidłową czynność organizmu na okres powyżej 7 dni lub gdy straty w majątku resortu spraw wewnętrznych wynoszą ponad 100 tys. złotych,

6) dokonanie czynnej napaści na funkcjonariusza, w wyniku której poniósł on śmierć lub doznał ciężkiego uszkodzenia ciała,

7) ucieczka funkcjonariusza za granicę lub odmowa powrotu z zagranicy,

³ AIPN, 01225/735, Zarządzenie nr 61/87 ministra spraw wewnętrznych w sprawie udzielania wyróżnień oraz postępowania dyscyplinarnego, 31 X 1987 r., k. 154–155 (PDF).

8) inne wydarzenie dotyczące funkcjonariusza lub jednostki organizacyjnej resortu spraw wewnętrznych zawierające cechy przestępstwa, niezależnie od wszczęcia postępowania karnego⁴.

4. Poważniejsze zdarzenia (par. 72 ust. 4 zarządzenia nr 61/87), o których powinny być informowane Departament Kadr i Zarząd Polityczno-Wychowawczy MSW:

1) popełnienie przez funkcjonariusza czynu, za który zostałby pociągnięty do odpowiedzialności przed kolegium ds. wykroczeń,

2) zatajenie kontaktów własnych lub członków rodziny z osobami przebywającymi na stałe w krajach kapitalistycznych lub z organizacjami i instytucjami tych krajów,

3) spożywanie napojów alkoholowych w służbie lub w pomieszczeniach służbowych,

4) spowodowanie kolizji drogowej lub kierowanie pojazdami służbowymi bądź prywatnymi przez funkcjonariuszy będących po spożyciu alkoholu,

5) odmowa wykonania polecenia służbowego,

6) znieważenie przełożonego,

7) symulacja choroby w celu uchylenia się od służby,

8) zagubienie legitymacji służbowej lub znaczka rozpoznawczego służby wywiadowczej Milicji Obywatelskiej⁵.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN).

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku (AIPN Gd).

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (AIPN Kr).

Opracowania

Kapuściak B., Wołk G., Czesław Kiszczyk – *wierny żołnierz systemu* [w:] *Sprzeczne narracje... Z historii powojennej Polski 1944–1989*, red. R. Spalek, Warszawa 2020.

Kasprzycki M., *Wyrzucony jak pies*, „Dziennik Polski”, 3 IV 2009.

Kuna I., *Inspektoraty ochrony funkcjonariuszy wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych północno-wschodniej Polski (1984–1990). Struktury, kadry, działalność*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2019, nr 17.

⁴ *Ibidem*, k. 194–195 (PDF).

⁵ *Ibidem*, k. 195 (PDF).

- Piotrowski P., *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.
- Piotrowski P., *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1 (3).
- Wicenty D., Kiszczakowska „policja w policji”. *O Zarządzie Ochrony Funkcjonariuszy (1985–1989)*, „Dzieje Najnowsze” 2016, R. 48, nr 1.
- Wicenty D., *Patologie peerelowskiego MSW. Wypiski z akt Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy*, cz. 3: *Paszporty*, „Debata” 2013, nr 10 (73).
- Wicenty D., *Zgniłe jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Gdańsk–Warszawa 2018.

Streszczenie: W artykule omówiono działalność Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy WUSW w Nowym Sączu w latach 1985–1990. W ujęciu statystycznym przedstawiono efekty pracy inspektoratu w ramach prowadzonych postępowań wyjaśniających, a także przeanalizowano jego aktywność pod kątem diagnozowanych przypadków „naruszeń prawa” bądź popełnienia „czynów szkodliwych” przez funkcjonariuszy i pracowników cywilnych w WUSW i jednostkach podległych. Działania inspektoratu skonfrontowano z polityką dyscyplinarną Wydziału Kadr WUSW, a także ze sporządzaną przez Wydział Polityczno-Wychowawczy WUSW oceną naruszeń prawa i dyscypliny służbowej.

Słowa kluczowe: Inspektorat Ochrony Funkcjonariuszy, woj. nowosądeckie, polityka dyscyplinarna, dyscyplina służbowa, naruszenie prawa

Marcin Kasprzycki (ur. 1975) – doktor nauk humanistycznych, historyk, politolog, pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Krakowie. Zajmuje się funkcjonowaniem aparatu bezpieczeństwa oraz działaniami aparatu władzy wobec Kościoła katolickiego w województwach krakowskim (do 1975 r.) i nowosądeckim (w latach 1975–1990). Autor m.in. monografii *Ludzie bezpieki w powiecie Nowy Sącz. Obsada Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego / Powiatowego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Nowym Sączu w latach 1945–1956* (2009) oraz „*Organ ładu i spokoju w rękach demokracji...*” *Aparat bezpieczeństwa w powiecie nowosądeckim w latach 1945–1975* (2020). Redaktor tomów *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990. Wybór dokumentów* (2009) oraz *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990. Wybór dokumentów*, t. 1: 1980–1981 (wraz z Henrykiem Głębockim, 2014).

Inspectorate for the Protection of Officers, the Voivodeship Internal Affairs Office (WUSW) in Nowy Sącz as a Tool for Controlling Officers and Civilian Employees of the Nowy Sącz Garrison

Abstract: The paper discusses the activities of the Inspectorate for the Protection of Officers of the WUSW in Nowy Sącz in 1985–1990. The results of the Inspectorate's work were presented

from a statistical perspective, considering the conducted investigations and its activity was analysed in terms of cases of “violations of the law” found, or “harmful acts” committed by officers and civilian employees in WUSW and its subordinate units. The inspectorate’s actions were analysed against the background of the disciplinary policy of the WUSW’s Human Resources Department, as well as the WUSW’s Political and Educational Department’s assessment of violations of law and official discipline.

Keywords: Inspectorate for the Protection of Officers, Nowy Sącz Voivodeship, disciplinary policy, official discipline, violation of law

Marcin Kasprzycki (b. 1975) – PhD, historian, political scientist, currently at the Branch Historical Research Office of the Institute of National Remembrance in Cracow. He deals with the functioning of the security apparatus in the Cracow and Nowy Sącz provinces as well as the activities of the apparatus of power against the Catholic Church in the Cracow (until 1975) and Nowy Sącz (1975–1990) provinces. Author of the monographs: *Ludzie bezpieczeństwa w powiecie Nowy Sącz. Obsada Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego / Powiatowego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Nowym Sączu w latach 1945–1956* [People of Security in the County of Nowy Sącz. Staff of the District Office for Public Security in Nowy Sącz in 1945–1956] (2009), „*Organ ładu i spokoju w rękach demokracji...*” *Aparat bezpieczeństwa w powiecie nowosądeckim w latach 1945–1975* [“Order and Peace Authority in the Hands of Democracy...” The Security Apparatus in Nowy Sącz County in 1945–1975] (2020). Editor of: *Konfederacja Polski Niepodległej w Krakowie w latach 1979–1990. Wybór dokumentów* [Confederation of Independent Poland in Cracow in the years 1979–1990. A Selection of Documents] (2009), *Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980–1990. Wybór dokumentów* [Independent Students’ Union in Cracow in 1980–1990. A Selection of Documents], vol. 1: 1980–1981 (with Henryk Głębocki, 2014).